

Мировой войны [Текст] / И. Новикова. - СПб.: Изд-во СПбГУ, 2002. - 300 с.

18. Новикова И. Молодые финны должны были служить Германии, всеми силами и на любых участках фронтах [Электронный ресурс] / И. Новикова // Военно-исторический журнал. - 2004. - Вып. 9. - С. 35-41. - Режим доступа: <http://smppanel.pu.ru/panel/users/novikova/592.pdf>

19. Похлебкин В. СССР - Финляндия. 260 лет отношений [Текст] / В. Похлебкин. - М., 1975. - 274 с.

20. Руссобтовский М. Историческое освещение финляндского вопроса [Электронный ресурс] / М. Руссобтовский. - 2-е изд. - СПб.: Изд-во О.Н. Поповой, 1912. - 219 с. - Режим доступа: <http://www.alib.ru/51641.html>

21. Сергеевский Я. К вопросу о финляндской автономии и основных законах [Электронный ресурс] / Я. Сергеевский. - СПб., 1902. - 94 с. - Режим доступа: <http://www.knigafund.ru/books/30693/read>

22. Соломещ И. Русско-финляндские отношения в годы Первой Мировой войны [Текст] / И. Соломещ. - Петрозаводск, 1988. - 324 с.

23. Сто замечательных финнов. Калейдоскоп биографий = 100 suomalaista pienoisel?m?kerta ven?j?ksi [Электронный ресурс] // ред. Т. Вихавайнен (Т. Vihavainen) / пер. с финск. И. Соломеща. - Хельсинки: Общество финской литературы (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura), 2004. - 781 с. - Режим

доступу: http://www.kansallisbiografia.fi/pdf/kb_ru.pdf

24. Субботин Ю. Россия и Германия: партнеры и противники (торговые отношения в конце XIX в. - 1914 г.) [Текст] / Ю. Субботин. - М., 1996. - 423 с.

25. Тиркельтауб С. Аланды в войнах и мире [Текст] / С. Тиркельтауб. - СПб.: Ореос, 2008. - 604 с.

26. Широкоград А. Финляндия. Через три войны к миру [Текст] / А. Широкоград. - М.: Вече, 2009. - 384 с.

27. Юссіла О., Гентілля С. та Неваківі Ю. Від Великого князівства до сучасної держави [Текст] / О. Юссіла [та ін.]; пер. з фін. М. Гаутала, В. Пилипенко; ред. пер. ТіК. Тищенко. - К.: Унісерв, 2002. - 407 с.

28. Ahti M. Ryss?nvihassa: Elmo Kaila 1888-1935: Aktivistin, asevoimien harmaan eminenssin ja Akateemisen Karjala-Seuran puheenjohtajan el?m?kerta [Текст] / M. Ahti. - Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY, 1999. - 436 s.

29. Lackman M. Suomen vai Saksan puolesta? J??k?reiden tuntematon historia: J??k?riliikkeen ja j??k?ripataljoona 27:n (1915?1918) synty, luonne, mielialojen vaihteluita ja sis?isi? kriisej? sek? niiden heijastuksia itsen?isen Suomen ensi vuosiin saakka [Текст] / M. Lackman. - Helsinki: Otava, 2000. - 760 s.

30. Payne S. Civil War in Europe, 1905-1949 [Электронный ресурс] / S. Payne. - Cambridge UP, 2011. - 239 pp. - Режим доступа: http://books.google.com.ua/books?id=14Z_oV8&pg=PA2&dq=#v=onepage&q&f=false

ЛЕСИК Л. В.

УДК 94 (477.51) "16-17"

КОРОЛІВСЬКІ ПРИВІЛЕЇ, ЦАРСЬКІ ЖАЛУВАНІ ГРАМОТИ ТА ГЕТЬМАНСЬКІ УНІВЕРСАЛИ НА ПІДТВЕРДЖЕННЯ МАГДЕБУРЗЬКОГО ПРАВА НІЖИНСЬКОМУ МАГІСТРАТУ

У статті перелічено королівські привілеї, царські жалувані грамоти та гетьманські універсали, що були надані на підтвердження магдебурзького права Ніжинському магістрату.

Ключові слова: привілеї, універсал, магістрат, Ніжин.

В исследовании перечислены королевские привилегии, царские жалованные грамоты и гетманские универсали, которые были даны на подтверждение магдебургского права Нежинскому магистрату.

Ключевые слова: привилей, универсал, магистрат, Нежин.

In article royal privileges, royal charters and hetman universals that were provided in support of Magdeburg law to Nizhyn magistrate it is transferred.

Key words privilege, universal, magistrate, Nizhyn.

Міське самоврядування у формі магістратів довгий час існувало у Гетьманській Україні. Магістрат складався з двох колегій: ради, яка відала судовими (цивільними) та адміністративними справами; лави (лавний суд), яка відала судовими (кримінальними) справами. У складі магістрату були війти (очоловав його), його помічники (бурмістри, райці, лавники). У період польського панування магдебурзьке право мало ряд особливостей: війтами призначалися місцеві капітани, які на місцях реалізовували політику короля, магдебурзьке право не поширювалося на євреїв та заборонялося приймати до міщанського стану козаків. Після присудження частини українських земель до Московської держави всі ці обмеження було скасовано.

Існування магістрату з його розширеними правами жителів міста, в умовах, коли шляхта, козацька старшина, центральна влада, намагалися утвердити свою владу на місцях, повинно було мати нормативно-правове підтвердження з боку державних органів, яким і були різні королівські привілеї, царські жалувані грамоти та гетьманські універсали. Наявність цих конфірмаційних документів істотно обмежувала посягання на магістрат та його майно полкової старшини, гетьманської адміністрації та інших інституцій. Такий корпус документів мав у своєму розпорядженні і Ніжинський міський магістрат.

Початок дослідження самоврядування українських міст поклали М. Владимирський-Буданов, О. Кістяківський, В. Антонович. Продовжили та поглибили цей напря-

мок української історіографії Д. Багалій, Василенко М., О. Лазаревський, Д. Міллер, П. Клименко, В. Дядиченко, О. Компан, Г. Швидко та інші [1].

Різні аспекти урбаністики виявилися досить популярною тематикою в сучасній історичній науці. Серед сучасників-урбаністів виділимо І. Кісіля, Н. Білоус, Т. Гошко, Г. Доманову та інші, але дослідженнях цих науковців мало приділяють уваги конфірмаційним документам, які отримували міські магістрати. Кісіль І. вивчав правове становище міщан у містах Гетьманщини [2], Гошко Т. досліджувала загальні принципи міського самоврядування на українських землях [3]. Доманова Г. вивчала Чернігівський магістрат, його статус, структуру та діяльність. В одному з своїх досліджень вона зосередила свою увагу на конфірмаційних універсалах Генеральної Військової канцелярії, що були надані Чернігівському магістрату [4]. Питанням соціальної структури міст Гетьманщини присвятили низку своїх робіт полтавські дослідники Волошин Ю. та Сердюк І. [5]. Лише кийівська дослідниця Н. Білоус приділила цьому питанню значну увагу і результат своєї праці оформила в монографію [6].

Історія Ніжинського міського магістрату досі залишається маловивченою. Основною причиною є погано збережені першоджерела, що не дозволяють повністю відтворити діяльність міського уряду. На жаль, до нашого часу оригінали королівських привілеїв, царських жалуваних грамот та гетьманських універсалів не збереглися. Проте вони існують у численних копіях, які переписувалися писарями магістрату з оригіналів. Дані документи можна знайти в фондах Генеральної Військової канцелярії, що зберігаються в Центральному державному історичному архіві України в місті Києві (Ф.51).

Метою даної статті є систематизувати та узагальнити королівські привілеї, царські жалувани грамоти та гетьманські універсали на підтвердження магдебурзького права Ніжинському магістрату.

26 березня 1625 р. Ніжин одержав грамоту на магдебурзьке право від короля Сигізмунда III. "Теперешним привілеєм нашим на вечность утверждаем и всех мещан нежинских купцов, ремесленников всяких, шинкаров перекупец и всякого меской кондиции людей...от всяких прав и судов и юрисдикции вылучаем и отдаляем а сомому только праву магдебургскому и юрисдикции уряду меского нежинского поддаем" [7; 47]. Привілеєм було призначено війта - Щасного Вишля та вказано яких осіб варто обирати до міського уряду. У привілеї було вказано і міський герб, святий Юрій на коні з списом. Далі в документі вказувався дозвіл на шинкування, на зобов'язання молоти борошно у міських млинах, на ремонт міської греблі, податки які сплачували міщани до міської казни. Також вказувалася заробітна плата для представників міського уряду ("на ранг") [8; 47-51].

Міщани міста Ніжина просили підтвердити отриманий привілеї від Сигізмунда III іншим привілеєм, що було зроблено Владиславом IV 9 травня 1633 р.. В цьому привілеї попередньо описані пункти уже не згадувалися, а ключовим були межі "грунтов меских", що і були чітко прописані. "Граница тих грунтов меских нежинских починается от двух девиц речок где тие речки девицы разбились и граничат Носовку з Нежином от коли граница нежинская идет едное девицей Крапивной речки и наоблизша которая з Крапивной зходит и там же обедве в усть впадает рекою Остром на доль по болото Плоское, болотом Плоским в Геру с едной стороны того болота к дороге Черниговской межи Нежином и болотом Плоским к Чернигову идучи та дорога до реки Смолянки, Смолянка до Сацевой рудке аж до грунту Колчевского и мимо буду Якова Нема суходолом до Березовой реки, а рыбаца о границе з Сиволожем городищем, от рыбаца в реку в Устрь, мимо Печи лес, з Печей лесов в Химовку речку, тая Химовка идет аж под татарскую могилу просто, а исмо Ржавец о границе з Дорогинским грунтом через реку Кропивную мимо Ржавец и мимо обскровку

речку до тих же двоих девиц от ком ее граница зачала" [9; 53]. Підтвердження на міське самоуправління прислав також польський король Ян Казимир 10 вересня 1659 р.

Основним результатом Національно-визвольної війни 1648-1657 рр. під проводом Богдана Хмельницького було приєднання частини українських земель до складу Московського царства. До Росії відтепер відносився і Ніжин. Міські градоначальники, щоб не втрачати міські привілеї, звернулися до російського царя щоб підтвердити ці права. У подальшому представники уряду та жителі міста зверталися заради підтвердження Ніжину магдебургії до кожного нового монарха, що посідав престол, створивши таким чином своєрідну традицію. Цю традицію розпочав Олексій Михайлович низкою конфірмаційних грамот: у березні 1660 р. [10; 64], в листопаді 1666 р. [11; 59], в серпні 1669 р. Царські грамоти підтверджували всі привілеї, які раніше були надані польськими королями та вводили певні новели. Відтепер право апеляції на магістратський суд у важливих справах здійснювалося не до польського короля, а до Москви до суду боярського. Тепер обирати війта можна було самим міщанам і не чекати призначення короля, як було це раніше. У цих грамотах вказувалося на те, що цехи мали свої власні суди та повинні давати церкві на різні церковні потреби частину своїх братських грошей. Наголошувалося, що міщани можуть обирати до міського уряду кого захочуть та чинити судочинство справедливо і за законами магдебурзькими, а хто захоче оскаржити, то нехай звертається до царя [12; 61-64]. Як вказано в самих грамотах, причиною підтвердження самоврядування було прохання міщан з урядовцями "по прозьбе того же войта на магдебургское право и вольности" [13; 5 зв.] та пожежа, що знищила попередні жалувани грамоти. Також Олексій Михайлович ще двічі (лютий та липень 1669 р.) дозволяв возити матеріали "лес возить" для розбудови міста.

Наступна російська ствердна грамота була надана Петром I у березні 1698 р. Основою цієї грамоти був універсал гетьмана Івана Мазепи, який ми згадаємо пізніше. Грамота стверджувала вже згадані королівські, царські та гетьманські права, нових місту не надавали [14;74]. Петра I видав наказ від 31 липня 1709 р. "чтобы великороссийские чины из меских малороссийских жителей разорения и обид не чинить и подвод без указу не брать" [15; 5 зв.].

Російська цариця Анна Іоанівна 23 лютого 1736 р. підтвердила Ніжину магдебурзьке право на прохання ніжинського війта Петра Тернавюта та міських урядовців. Грамотою були ствержені вже згадані юридичні та економічні права які мало місто [16; 66-68 зв.]. Грамота цариці від 23 березня 1731 р. "об отдаючи нежинской ратуши сел и мельниц, и других угодьев" свідчить про незаконне загарбання магістратського майна, тому міські урядники просили високої протекції [17; 6 зв.].

5 листопада 1740 р. Анна Леопольдівна видала указ щодо звільнення ніжинського магістрату від платні в казну прибутків міських, а також стверджувалося "содержать магистрат по прежним правам и грамотам" [18; 310].

Остання стверджувальна грамота від російських монархів була отримана Ніжином 11 грудня 1742 р. від Єлизавети Петрівни. Грамота містить звільнення ніжинських міщан від неправильно накладених на них державних зборів і наказу утримувати міський магістрат за попередньо наданими грамотами [19; 71-71 зв.], а саме "с нежинского магистрата как денежных так и хлебных доходов которые прежде обирались в бывшую малороссийскую коллегию не брать, а бать тем и прочем их ратушних доходов, для грацких нужд и нежинской ратуше по прежнему кроме тех зборов, которые Петр Великий 723 года 16 апреля отставлены и збирать повелено" [20; 6 зв.].

Надавали конфірмаційні універсали Ніжину і українські гетьмани. Першим з гетьманів що надав такий універсал був Бог-

дан Хмельницький. Документ, виданий 1 серпня 1650 р., під страхом смертної кари забороняв військовим людям "прикрости чинити, уряд меский зневажати, і до шкоди убогих людей в Нижени приводити" [21; 108]. У 1652 р. Богдан Хмельницький іншим своїм універсалом взяв ніжинський магістрат, шляхту, міщан з усім їхнім майном під свій захист та військову опіку [22; 129]. Та, кривдники не зважали на гетьманські універсали і вже 9 січня 1656 р. гетьман Богдан Хмельницький видає ще один універсал, в якому кривдникам погрожує смертною карою. "Аще на горло каранья ... кривди и утяження паном мешцан нежинским не чинили и вымыслов жадных не вымышляли, кожухов, чобут, шлыкув и рукавиц не брали, сами теж жебы по кромах шарпаты не казали и жадное речи наименшое в оних не вытягали" [23; 177-178].

Гетьман Іван Брюховецький видав також підтверджувальний універсал від 23 червня 1663 р. Він вказав на "облегчение нежинских жителей" [24; 3 зв.]. Існує ще один універсал від 2 лютого 1666 г., який адресований ніжинським полковникам, яким гетьман вказував полковникам "абы оренда на ратушу шла и ни от кого перешкоды не было" [25; 3 зв.].

Наступний універсал від 25 червня 1668 р. був наданий Петром Дорошенком на "права, вольности давние" [26; 3 зв.]. Надавав Ніжину універсал гетьман Іван Самойлович 22 січня 1683 р. на обрання вїта вільними голосами.

Найбільш відомі шість універсалів, які були видані Ніжину гетьманом Іваном Мазепою. Перший з них наданий 2 вересня 1687 р. "по всяким слушным правилам належные майстратови волности, маестности, млыны и суды". Універсал від 11 листопада 1696 р. наказував "абы купцы контурами не важили, ведерками не меряли, тяглых людей в козацтво не вписывали и греки под правом меским были" [27; 3 зв.] і, таким чином, також був спрямований на захист інтересів міського магістрату. Ще один досить відомий універсал І. Мазепи від 11 січня 1698

р., підтверджував права ніжинського уряду на села, млини та інше. В універсалі перелічено села, надані для підтримки міста, детально описано систему податків, які дозволяється брати з міщан, регламентується діяльність цехів. Все це мало здійснюватися "не на приватный якого одного, албо и другого особы пожиток, але до ратуши на поратунок всех жителей тамошних и на оздобу места порядком призвойтим оборочатися повинны" [28; 33]. Цей універсал був наданий замість згорілих привілеїв та грамот, що отримав магістрат в попередні роки. Інші три універсали гетьмана також сприяли діяльності міського магістрату за магдебурзьким правом.

Вісім універсалів на захист магдебурзького права Ніжину надав гетьман Іван Скоропадський. Ключовими з них були універсали від 25 лютого 1709 р. "подтверждающий права нежинского уряда на села, млины и на всякие доходы ратушные" [29; 4] та 5 червня 1713 р. "данный в оборону ратушных шинков" [30; 4]. Ще один універсал був виданий Скоропадським 4 лютого 1715 [31; 4]. На підставі універсалу, виданого І. Скоропадським 3 лютого 1711 р. в Ніжині було засновано пошту у віданні магістрату та вїта [32; 119]. Решта універсалів сприяли діяльності міського магістрату за магдебурзьким правом.

Також один універсал Ніжинському магістрату надав гетьман Данило Апостол. Документ виданий у місті Глухові в жовтні 1727 р. і підтверджує універсали Скоропадського [33; 119].

Окрім міського магістрату в Ніжині існувало ще дві інституції, які своєю діяльністю впливали на міський магістрат - полкова канцелярія та грецьке братство. Ніжинське грецьке братство було створено у з 40-50-х років XVII ст., юрисдикція його поширювалася на греків, волохів, персів, болгар, турків, євреїв. Братство мало свій суд та казну, звільнялося від оподаткування та державних повинностей. У своїй діяльності грецьке братство також як і міський магістрат потребувало опіки та підтримки гетьмана Украї-

ни. Ніжинські греки зверталися за протекцією до Б. Хмельницького, І. Брюховецького, І. Мазепи, І. Самойловича, І. Скоропадського, Д. Апостола, що надавали братству універсали на захист його інтересів [34; 5].

Ніжинська полкова канцелярія почувала себе в істі повноправною володаркою і всіляко притискала права міського магістрату та грецького братства. Ніжинська старшина також мала в своєму діловодстві численну кількість гетьманських універсалів, які за своїм змістом надавали чи, навпаки, забороняли певні дії старшині, але це вже тема іншого дослідження.

Таким чином, усі надані місту Ніжину королівські привілеї, царські жалувані грамоти та гетьманські універсали підтверджували магдебурзьке право міському магістрату. Основними причинами для підтвердження магдебурзького права Ніжину були звернення міщан та міського уряду і втрата попередньо наданих грамот від пожеж у 1754 р. 14 вересня та 26 жовтня, 1756 р., 1759 р., 1760 р., 1779 р., 1797 р. та інші.

Бібліографічні посилання

1. Владимирский-Буданов М. Німецьке право в Польщі й Литві / М. Владимирський-Буданов // Розвідки про міста і міщанство на Україні-Руси в XV - XVIII в. - Львів: Друкарня Наукового товариства імені Шевченка, 1904. - Ч. 2. - С. 3-308; Кистяковский А. К вопросу о Магдебургском праве / А. Кистяковский // Права, по которым судится малороссийский народ 1743 г. - К.: Университетская типография, 1879. - С. 83-110; Його ж О законах, действовавших в Малороссии / А. Кистяковский // Чтения в Историческом обществе Нестора летописца. - К., 1888. - Кн. 2. - С. 6-11; Антонович В. Українські міста / В. Антонович // Розвідки про міста і міщанство на Україні-Руси в XV - XVIII в. - Львів: Друкарня Наукового товариства імені Шевченка, 1904. - Ч. 2. - С. 309-385; Багалій Д. І. Магдебурзьке право на Лівобережній Україні / Д. Багалій // Розвідки про міста та міщанство на Україні-Руси в XV - XVIII в. Части-

на 2. - Львів: Друкарня Наукового Товариства імені Шевченка, 1904. - С. 386 - 442; Василенко Н. П. Право магдебургское / Н. Василенко // Энциклопедический словарь. Издатели Ф. А. Брокгауз и И. А. Ефрон. - СПб.: Типография Акционерного общества Брокгауз-Ефрон, 1898. - Т. 24. - С. 890-896; Лазаревский А. Описание Старой Малороссии. Материалы для истории заселения, землевладения и управления / А. Лазаревский. - К., 1893. - Т. 2 Полк Нежинский. - 512 с.; Миллер Д. П. Очерки из истории юридического быта Старой Малороссии. Суды земские, городские и подкоморские в XVIII в. / Д. Миллер // Сборник Харьковского историко-филологического общества. - Харьков, 1896. - Т. 8. - С. 63-244; Клименко П. Місто і територія на Україні за Гетьманщини 1654-1765 рр. // Записки історично-філологічного відділу Всеукраїнської академії наук. - К., 1926. - Кн. 7-8. - С. 1-36; Дядиченко В. А. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII - початку XVIII ст. / В. А. Дядиченко. - К.: Видавництво АН УРСР, 1959. - 532 с. Компан О. С. Міста України в другій половині XVII ст. / О. Компан. - К.: вид-во АН УРСР, 1963. - 387 с.; Швидько Г. К. Універсали гетьманів як джерело з історії українських міст / Г. Швидько // Сіверянський літопис. - 1997. - № 3. - С. 42-46; Її ж Органи міського самоуправління Гетьманщини та особливості документації їх канцелярій / Г. Швидько // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. - Запоріжжя, 1999. - Вип. 7. - С. 19-23.

2. Кісіль І. М. Поширення магдебурзького права містам Лівобережної України (кінець XVI - перша половина XVII ст.) / І. Кісіль // Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. - К.: УНІСЕРВ, 2005. - Вип. 19. - С. 51-56; Кісіль І. М. Правове становище міщан Гетьманщини середини XVIII ст. / І. Кісіль // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія "Історія". - 2005. - Вип. 80-81. - С. 90-93.

3. Гошко Т. Нарис з історії магдебурзького права в Україні XIV - початку XVII ст. / Тетяна Гошко. - Львів: Афіша, 2002. - 171 с. (254 с.)

4. Доманова Г. Конфірмаційні універсали Генеральної Військової канцелярії Чернігівському магістрату / Г. Доманова // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія: Історичні науки. - 2014. - № 123. - С. 28-35;

5. Волошин Ю. Статеві-вікова структура населення міста Полтави в другій половині XVIII ст. / Ю. Волошин // Історична Пам'ять. Наук. збірник - 2011. - № 1. - С. 5-24; Волошин Ю. Населення домогосподарств "Государевых описных малороссийских раскольничьих слобод" (за матеріалами "Генерального опису Лівобережної України 1766-1769 рр.") / Ю. Волошин // Соціум. Альманах соціальної історії. - Вип. 2. - К., 2003. - С. 117-134; Сердюк І. "Полкових городо обитавелі": історико-демографічна характеристика міського населення Гетьманщини другої половини XVIII ст. / І. Сердюк. - Полтава: ТОВ "АСМІ", 2011. - 304 с.;

6. Білоус Н. Привілеї Києва кінця XV - середини XVII ст. Дослідження. Тексти. / Н. Білоус. - К., 2014. - 216 с.;

7. Центральний державний історичний архів України в м. Києві (ЦДІАК) - ф. 786. - оп. 1. - од.зб. 2. - 96 арк.;Т

8. Там само

9. Там само

10. Там само

11. Там само

12. Там само

13. Інститут Рукопису Національної бібліотеки ім. В. Вернадського (далі ІР НБУ). - ф. 127. - од. зб. 165. - 96 арк.;

14. ЦДІАК - ф. 786. - оп. 1. - од.зб. 2. - 96 арк.;

15. ІР НБУ - ф. 127. - од. зб. 165. - 96 арк.;

16. ЦДІАК - ф. 786. - оп. 1. - од.зб. 2. - 96 арк.;

17. ІР НБУ - ф. 127. - од. зб. 165. - 96 арк.;

18. Петровський М. Надання Ніжину магдебурзького права у 1625 р. / М. Петровський // Чернігів і Північне Лівобережжя. - К., 1928. - С. 301-314;

19. ЦДІАК - ф. 786. - оп. 1. - од.зб. 2. - 96 арк.;

20. ІР НБУ - ф. 127. - од. зб. 165. - 96 арк.;

21. Універсали Богдана Хмельницького 1648-1657 / І.Крип'якевич, І.Бутич (упор.), В.Смолій та інші; НАН України, Інститут історії України. - К.: Альтернативи, 1998. - 383 с.;

22. Там само

23. Там само

24. ІР НБУ - ф. 127. - од. зб. 165. - 96 арк.

25. Там само

26. Там само

27. Там само

28. Павленко С. Взаємодія гетьманської влади з магістратами у другій половині XVII - на початку XVIII ст. / С. Павленко // Сівєрянський літопис. - 2006. - №5. - С. 33-34;

29. ІР НБУ - ф. 127. - од. зб. 165. - 96 арк.;

30. Там само

31. Там само

32. Бисько І, Шуст В. Універсали Ніжину / І. Бисько, В. Шуст // Український історичний журнал. - 1996. - №11. - С. 118-119;

33. Там само

34. ІР НБУ - ф. 127. - од. зб. 167. - 18 арк.

ТЕСЛЕНКО О. І.

УДК 94:[37.014:325](470+477)"17/18"

УСПИХИ ТА ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У КОЛОНІСТСЬКИХ СПІЛЬНОТАХ ПІВДНЯ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (КІНЕЦЬ XVIII - ПОЧАТОК XIX СТ.)

Стаття присвячена проблемам становлення основ початкової освіти в поселеннях колоністів Півдня Російської імперії кінця XVIII - початку XIX ст. Визначено спільне та особливе у початковій освіті колоністських спільнот. З'ясовано, що системний характер освіти у колоністів сприяв їх інтеграції до домінуючого соціокультурного середовища. Відсутність етноконфесійної школи призводила до втрати ідентичності колоністськими спільнотами та їх швидкої асиміляції.

Ключові слова: інтеграція, адаптація, система освіти, ідентичність, колоністська спільнота, Російська імперія.

Стаття посвящена проблемам становлення основ начального образования в поселениях колонистов Юга Российской империи в конце XVIII - начале XIX в. В работе определено общее и особенное в начальном образовании колонистских сообществ. Выяснено, что системный характер начального образования в сообществах колонистов способствовал их интеграции в доминирующую социокультурную среду. Отсутствие этноконфессиональной школы приводило к утрате идентичности колонистскими сообществами и их быстрой ассимиляции.

Ключевые слова: интеграция, адаптация, система образования, идентичность, колонистское сообщество, Российская империя.

The article deals with problems of primary education formation in colonists settlements of the South of the Russian Empire at the end of XVIII - the beginning of XIX century. General and particular features in the primary education of colonists communities are defined. It was found that the systemic character of primary education in the colonists communities contributed to their integration into the dominant social and cultural environment. An absence of ethnic and religious schools led to loss of colonists identity and their quick assimilation.

Key words: integration, adaptation, education system, identity, colonists community, the Russian Empire.

Часи правління Катерини II позначені масштабними колонізаційними рухами на Півдні Російської імперії. Приєднані південні території потребували інтеграції до загальноімперського простору не лише в політично-адміністративному, але й в економічному плані [7, с. 80]. Останнє виявилось

складним через нестачу людських ресурсів. Рішення імперського уряду залучити колоністів до реалізації "південноросійського проекту", завдання, що ставилися перед колоністами, дозволили Т.М. Плохотнюку цілком слушно розглядати колоністський рух у кон-

